

Suomen kielen omistusliitteen tulevaisuus

Prognosi vuosien 1991 ja 1992 ylioppilaskirjoitusten äidinkielen kokeen pohjalta

1. Sosiolingvistisessä tutkimuksessa ovat yhdeksi puhe-suomen indikaattoriksi nousseet omistusmuodot ja niiden käyttö. Puhekielen¹ ja erityisesti nuorisokielen omistusliitteen käyttösääntöjen poikkeavuuteen alettiin kiinnittää huomiota silloin, kun julkisessakin kielenkäytössä rupesi yhä enemmän esiintymään vapaalle puhekielelle ominaista variaatiota omistusmuotojen käyttelyssä. Silmiinpistävin ja siten helpoimmin havaittava poikkeama on ollut omistusmuoto, jossa on pronominin geneetiivimuoto muttei omistusliitettä.

Kirjoitetun kielen lajeista kaunokirjallisuus on käyttänyt omistusliitteettömyyttä etenkin repliikeissä puhekielenomaiseen sävytykseen. Eeva Kangasmaa-Minnillä on artikkelissaan *Possessiivisuffiksin apologia* (1986, 7) ja Osmo Ikolalla artikkelissaan *Omistusliitteiden harvinaistuminen* (1992, 178) tarkasteltavana TV-elokuvan tekstityksestä poimitut repliikkiesimerkit, joista normikielen mukainen liite puuttuu.

Kangasmaa-Minnin esimerkkikohtauksessa seurapiirirouva takoo nyrkeillään sairaalan lääkärin ovea ja huutaa

Minä tahdon *mun pillerit!*

”Tämä lause särähtää korvissani”, Kangasmaa-Minn toteaa, ”ei niinkään sen vuoksi, että siitä puuttuu asianomainen possessiivisuffiksi, vaan siksi että se puuttuu väärässä seurassa.” Ikolan esimerkissä Agatha Christien karrikoidun hienostunut ja korrekti salapoliisihahmo Hercule Poirot lausuu TV-tekstityksen mukaan

Teidän palveleminen on tuottanut suurta iloa.

¹ Käytän tässä kirjoituksessa termiä *puhekieli(nen)* merkityksessä ’informaali puhekieli’.

Poirot'n repliikkiin saattaisi sopia huomautus, jonka Kangasmaa-Minn esitti äskeisestä esimerkistään: noin puhuisi suomea puutteellisesti taitava mutta sanansa huolellisesti valitseva ulkomaalainen. Poirot'han on englantilaistunut belgialainen. Jos kääntäjä siis on tehnyt tietoisien valinnan omistusmuotoa kääntäessään, se saattaisi Kangasmaa-Minnin esittämin perustein olla oikea. Kun nähtävillä ei ole alkutekstiä, josta olisi pääteltävissä, mitä Poirot'n persoonallisuuden puolta kääntäjä on tahtonut korostaa (jos kyse ollenkaan on tietoisesta tyylitellystä), jää hämärään, oliko tämä suomalaisessa rekisterissä puhekielinen keino oikea vai olisiko ehkä jokin hyperkorrektismi ollut sopivampi kuvaamaan Poirot'n tapaisen henkilön ulkomaalaisuutta. Repliiikistä *Minä tahdon mun pillerit* sen sijaan tulee henkilöä näkemättä ensinnä mieleen, että rouvan täytyy olla nousukas. Tämä vaikutelma syntyy paitsi omistusmuodon liitteettömyydestä myös valitusta persoonapronominista *mun*.

Kaunokirjallisuudessa omistusliitteen käyttely antaa siis hyvän mahdollisuuden sosiaalisten ja tilanteisten aspektien ilmaisemiseen. Kirjoittaja, joka ei intuitiivisesti hallitse vapaan puhekielen ja kirjakielen omistusmuotojen käyttöjärjestelmää (kunnollista tutkittua, vertailevaa kuvausta ei nimittäin ole), saattaa siten muuttaa tahattomasti kuvattavan persoonallisuutta tai puhetilanteen luonnetta.

2. Yleiskielen omistusmuotojen käyttöjärjestelmä perustunee lähinnä hämäläismurteiden kantaan (Ikola 1992, 193). Hämäläispuhujien ja sivistyneen puhekielen, ts. yleiskielen ensimmäisenä suomen kielenään oppineiden² koodi vastaa siten luontaisesti kirjakielen koodia. Muiden se on opittava erikseen. Osalle kielenkäyttäjää tulee virheitä kohdissa, joissa koodit poikkeavat toisistaan. Virheitä tulee sitä enemmän, mitä vähemmän kielenkäyttäjää on joutunut tekemisiin yleiskielisten tekstien, so. kirjakielen kanssa. Luonnollisesti asiaan vaikuttaa yksilöllinen kielellinen lahjakkuus: kyky oppia kaksi koodia tai useampia ja pitää ne vaadittavilta osin erillään.

Virheitä tulee kahden tyyppisiä: 1) substituoidaan "kielen 1" säännöllä "kielen 2" sääntö joko sellaisenaan, esim. *mun pillerit*, tai osittain muuntaen, *minun pillerit*, taikka 2) muodostetaan hyperkorrekti eli luoteltu korrekti ilmaus. Hyperkorrektit ilmaukset voivat puolestaan olla määritelmänsä mukaan³ liioitellun tai virheellisen korrekteja. Liioittelun korrekiksi katsoisin omistusliitteen liiakäytön yleensä: puhuja työntää omistusliitteen sellaisiin yhteyksiin, joissa normaalissa tunnus-

² Sosiolingvistiksessä kirjallisuudessa usein käytetty prototyypiryhmä on "töölöläispuhujat" tai "vanhat töölöläispuhujat", ks. Paunonen 1982.

³ Nykysuomen sivistys-sanakirja: *hyperkorrekti* 'liioitellun, virheellisen korrekti'.

merkittömässä tekstissä ei ole tapana käyttää omistusmuotoa, esim. *vedin käsineeni käteeni* pro *käsineet käteeni*. Kieliopillisesti korrektiin omistusmuodon liikanaiseen käyttöön ei juuri ole kiinnitetty huomiota, vaikka sekin osoittaa puutteellista omistusmuotojen käyttöjärjestelmän hallintaa. Virheellisen korrekteiksi omistusrakenteiksi taas nimitän sellaisia tapauksia, joissa omistusliitteen liikanainen käyttö aiheuttaa kielioppivirheen, esim. *harmaan arjemme keskeltä* pro *harmaan arjen keskeltä*; *nuorten etsiessään itseään* ja *huomatessaan uusia asioita itsensä ja elämässään*.

Esiittämiensä TV-esitysten replikeistä kerättyjen yleiskielen normin vastaisten omistusliitteettömien tapausten lisäksi Ikola (1992, 179—181) esittää poimintoja asiaproosan piiriin katsottavista teksteistä (esim. lehtikielestä sekä radion ja television uutis-, ajankohtais- ym. ohjelmien kielestä). Useimmin esiintyviä tapauksia ovat agenttipartisiipit, joista puuttuu säännönmukainen omistusliite, esim.

Pääministeri Ingvar Carlsson vakuutti, että *hänen* presidentti Husseinille *lähettämä* kirje ei ole ristiriidassa YK:n päätösten kanssa.

— — , väärinkäytetyt kohdat *minun harventamia*, — —

Väitöskirjaansa varten *tekemässä* tutkimuksessa S. L. toteaa, että — — .

Panttivangit vetosivat Suomen hallitukseen, että se tekisi kaikkensa *heidän vapauttamiseksi*.

Kaupungin laitoksissa harjoitetaan ns. yksilövastuista hoitotyötä, joka lähtee potilaiden tarpeista, *heidän kuuntelusta* ja *huomioon ottamisesta*.

Toisen ryhmän muodostavat possessiivimuodossa esiintyvät postpositiot, esim.

Kahdelle kuorma-autolle riittäisi *hänen mukaan* hyvin 110 neliön tilat rahojen purkua ja lastausta varten.

Meidän mielestä tapahtunut täyttää useammankin rikoksen tunnusmerkistön, sanoo — — .

Meidän lisäksi ei ole muita, jotka — — .

Nämä tyypit näyttävät ilmeisen vakiintuneilta, sillä vastaavanlaisia tapauksia esiintyy sekä Pentti Leinon (1992, 178—179) että omasta vuosina 1991 ja 1992 ylioppilasaineista kerätystä aineistostani.⁴ Esim.

⁴ Esimerkkiaineisto, joka on peräisin vuosien 1991 ja 1992 ylioppilasaineista, on kerätty ylioppilastutkintolautakunnan luvalla. Käytän omasta aineistostani merkintää *YO*, ja Leinon aineistosta merkintää *Leino: YO*.

Sujautin *hänen ostaman* asun vaatekaappiin (Leino: YO 1992).

Ilmoituksessa itsestä *antamalla kuvalla* hakija viestittää myös niitä toiveita ja ominaisuuksia, jotka — — (YO 1991).

He eivät hyväksy konttaamista rynnäkökivääri selässä mutalammi-koissa, koska *heidän mielestä* jokaisella on oikeus päättää, mitä tekee (YO 1991).

Agenttipartisiippi ja postpositio ovat kumpikin tiettyssä mielessä poikkeuksellisia kategorioita. Agenttipartisiippi on *mA*-tunnuksinen verbin nominaalimuoto, joka esiintyy samassa funktiossa kuin partisiipin passiivimuodot, esim. *oma vuoden 1991 ylioppilasaineista kerätty aineistoni* tai *keräämäni aineisto*. Kansanrunossa muodot esiintyvät rinnakkain: *onko liekki vellon tehty vaiko vierahan tekemä* (L. Hakulinen 1979, 582—583). Lauri Hakulinen onkin huomauttanut (mp.), että agenttipartisiippi on merkitykseltään adjektiivistunut aktiivin 3. infiniitti. Adjektiiviin taas omistusliite ei luontaisesti liity, kuten näkyy attribuuttina olevasta passiivin partisiipista. Tyypillinen virhe onkin, että omistusliite liitetään substantiiviin, esim.

— — pakottaa lapsen sijoittamaan kaiken hyvän itseensä tai vanhemmistaan luomiin kuvitelmiinsa (YO 1991),

tai että se liitetään molempiin, esim.

Voitte periä takaisin menettämä^{nne} arvokkuuten^{ne}, itsekunnioituk^{senne} ja kulttuurin^{ne} (YO 1992).

Postpositiot kuten adverbinkin ovat jäykistyneitä taivutusmuotoja. Tunnettua on, että monet adverbit, joihin kuuluu omistusliite, esiintyvät pysyvästi 3. persoonan muodossa pääsanana persoonasta riippumatta, esim. *alkujaan, kerrassaan, näköjään*, ja että murrepuheessa 3. persoonan omistusmuotoon jäykistyneitä adverbeja on monin verroin enemmän, mikä seikka on yksi tottumattoman kirjoittajan virhelähteitä, esim. *Sinun ei tarvitse olla häpeissään* (esimerkki on Leinon aineistosta, s. 172). On mahdollista, että omistusliitteelliset postpositiot ovat kadottamassa possessiivitaivutuksensa.

3. Ylioppilasaineista on selvästi havaittavissa, että normikielen mukaisen omistusmuotojen opetukseen on kiinnitetty huomiota. Tätä todistavat mielestäni ne lukuisat virheet, joita olen kutsunut hyperkorrektismeiksi. Silmiinpistävämpiä kuin pois jääneet liitteet⁵ omassa aineistosani olivatkin keinoitekoisen omistusmuotojen rakentelun aiheuttamat virheet. Esim.

⁵ Useimmiten omistusliitteettömät muodot esiintyvät repliikeissä tai pakinatyyliisessä, puhekielenomaisessa tekstissä.

Ei myöskään voi olla mitään kauniimpaa kuin Salvador Dalin maalaus Narkissoksen metamorfoosi, jossa yksilön itseriittoisesta *mi-nuudestaan* ei työnny esiin kuin kylmyys, jäykkyys ja sydämettömyys — valkokukkainen narsissi (YO 1991).

He elävät maailmassa, joka pyörii heidän itsensä *ympärillään* (YO 1991).

Katson Vesa Hannukselan filmille *ikuistamaansa* kuvaa (YO 1991).

Nuorten *etsiessään* itseään ja *huomatessaan* uusia asioita itsessään ja elämässään (YO 1991).

Keskustaan *päästyään* (vrt. *päästyä*) ruuhka tiivistyy — — (YO 1991).

Myös Leinon aineistossa on monipuolinen valikoima samantapaisia virheitä. Osa juuri käsitellyistä tapauksista on arvattavasti erilaisia anakoluutteja. Oireellista kuitenkin on se, että ne ovat sattuneet ilmauksissa, joihin liittyvän säännösten hallitsemisessa kielenkäyttäjillä on vaikeuksia.

Toinen tyypillinen tähän ilmiöpiiriin kuuluva virhe on omistuspronominin liikanainen käyttö, esim.

Ajaja on 27-vuotias Jani, joka toimii myyntijohtajana *hänen* isänsä liikkeessä (YO 1991).

Varsin hämmästyttäviltä näyttävät ensi silmäyksellä omistusliitteen käytteilyssä sattuneet morfologiset kömmähdykset. Niitä löysin kahdenlaisia: omistusliite oli yhdistetty heikkoasteiseen vartaloon ja omistusliitteeseen partitiivimuotoon oli lisätty suffiksi toiseen kertaan. Esim.

— — jonka maailma pyörii hänen oman *navansa* ympärillä (YO 1991).

Harmaan *arjemme* keskeltä pakenemme usein mielellämme mielikuviin seurapiirien houkuttelevasta maailmasta, jossa ihmisiä ei paina velka eikä ikä (YO 1991).

Näiden virheiden motivaatio perustunee siihen, että kyseessä ovat vakio-muotoiset kielikuvat *pyöriä oman navan ympärillä* ja *harmaan arjen keskellä*, joihin kirjoittajat ovat yhdistäneet omistusliitteen enklitin tavoin.

Otan vielä yhden esimerkin:

Sirpalet repivät hänen *kyljensä* auki (YO 1992).

Tässä virhe on selitettävissä kahdellakin tavalla: Kirjoittajalta on ollut tulossa liitteen omistusmuoto *hänen kyljen*, johon hän on sitten edelliseen tapaan liittänyt automaattisesti omistusliitteen. Toinen selitys olisi, että hänellä on voinut olla mielessä kaksi kontekstissa mahdollista il-

mausta, nimittäin *häneltä kyljen auki* ja *hänen kylkensä auki*, joista on sitten syntynyt kontaminaatio *hänen kyljensä auki*.

Ilmeistä kyvyttömyyttä hallita yleiskielen omistusmuotojen morfologiaa osoittavat seuraavat poiminnot:

Esim. koulussa monet pitävät *itseäänsä* ja *rotuaansa* paljon parempana kuin muiden rotua (YO 1992).

nuoruuttaansa (YO 1992).

Arvelen näidenkin muotojen syntyneen kirjakielisen muodon tavoittelusta. Ilmeisesti *-nsA* on se omistusliitteen prototyypimuoto, jonka kielenkäyttäjät tunnistavat, *-VVn* taas funktionaalisesti kuormitettuna muotoelementtinä jää helposti tunnistamatta. Jännittävässä tilanteessa kirjoittaja saattaa oikeakielisyyteen pyrkiessään hyvinkin rakentaa luomuksen, jota ei ymmärtääkseni kuuna päivänä päästäisi suustaan luontevassa puhetilanteessa. Tällainenkaan ei ole mahdoton virhetyyppinä, sillä suuressa kirjoittajajoukossa sama vahinko saattaa sattua useammalle; esitetyt poiminnotkin ovat eri kirjoittajilta.

4. Edellä olen esitellyt virhe-esimerkkejä, joiden motiiviksi katson pyrkimyksen oikeakielisyyteen, mikä on johtanut keinotekoiseen (ja epäonnistuneeseen) omistusmuotojen luomiseen ja liialliseen käyttöön. Omistusliitteiden runsauteen näyttää olevan sosiaaliakiin malleja. Pirkko Nuolijärvi (1986, 163) on kiinnittänyt huomiota siihen, että Helsingin puhekielessä lauseen ulkopuolelle viittaavien (ei-refleksiivisten) pronomiittomien omistusmuotojen (*kirjani*-tyyppi) osuus on ”yllättävän suuri”. Lauseen subjektiin tai siihen verrattavaan lauseenjäsenen viittaamassa (refleksiivisessä käytössä) vanhat, huoliteltua yleiskieltä puhuvat helsinkiläiset käyttävät tyyppiä lähes yksinomaisesti. Tämä on kirjakielinen ja ”akateeminen töölöläismalli” (Nuolijärvi 1986, Paunonen 1982), joka on antanut sivistyneen puhe-suomen mallin. Tämän mallin mukaisessa kielenkäytössä kuuluu suosia omistusmuotoja (vrt. ilmausten *vaimo sanoi* ja *vaimoni sanoi* tyylisarvoa). Tämä näkyy esim. siten, että Nuolijärven tutkimusten mukaan (1986, 172—176) sekä pohjalaiset että savolaiset Helsinkiin muuttaneet miehet käyttävät selvästi vähemmän omistusmuotoja kuin naiset; ero on jopa kolminkertainen. Nuolijärvi arvelee eron johtuvan siitä, että miehet välttelevät yksikön 1. persoonan käyttöä ja turvautuvat geneerisiin ja passiiviisiin ilmauksiin. Pyrkiessään ”sivistyneeseen” puhetapaan naiset taas suosivat yksilöivän 1. ja 2. persoonan käyttöä. Tällöinkin olisi mahdollista vielä ilmaista possessiivisuhte tai muu yhteenkuuluvuus eksplisiittisesti tai implisiittisesti: *Panin kengät jalkaan* ~ *kengät jalkaani* ~ *kenkäni jalkaani*.

Solveig Nyman (1976, 79) esittää suomen ilmaukselle *kädessäni* ruot-sinkieliset vastineet *i min hand, i handen på mig* ja *i handen*, Kangasmaa-Minn viron ilmaukselle *Tean seda omast käest* suomenkieliset vastineet *Tiedän sen omasta kokemuksesta, Tiedän sen kokemuksestani, Tiedän sen omasta kokemuksestani* (1986, 10). Suomalaisessa sarjassa voisi vielä olla variantti *Tiedän sen kokemuksesta*, joka olisi neutraalein ja persoonaa korostamattomin ilmaisutapa. Paitsi määräistävään tehtävään (ks. esim. Nyman 1976, Kangasmaa-Minn 1986, Tarmi 1992) voidaan omistusliitettä, tai omistusmuotoa yleensä, käyttää puhtaasti korostavaan tehtävään. Mikäli variaatiota esiintyy, omistusmuodolla on lauseessa stilistis-affektiivinen tehtävä: se edustaa ”sivistynyttä puheta-paa” ja yksilöi.

Viime vuosina mainoskielen onkin havaintojeni mukaan omaksuttu tapa käyttää omistusmuotoja kuluttajaan vedottaessa, esim. *Hae omasi pois kuleksimasta!* Tosiasiassa kuluttajalla ei tietenkään ole mitään omaa kaupassa kuljeksimassa, mainostajan tarkoituksena on vain luoda omistusmuodon käytöllä sellainen illuusio. Tämä mainoskielen tapa käyttää omistusliitettä tuntuu olevan leviämässä myös yleiseen kielenkäyttöön, minkä voi päätellä esim. pankkiasiakkaan repliikistä *Missä voin avata käyttötilini?* Lause edustaa ymmärtääkseni epäaitoa omistusmuodon käyttöä; normaali ilmaus kuuluisi: *Missä voin avata käyttötilin?* Omistusliitteellistä muotoa voi normaalikielissä käyttää vain jo olemassa olevasta. Tästä syystä oudoksuin seuraavaa aineistoni lausetta:

Baltian maat, jotka ensimmäiseksi alkoivat vaatia itenäisyyt-tään, ovat rohkaisseet muitakin valtioita samalle tielle (YO 1992).

Tässä tapauksessa ilmaus kyllä on tulkinnanvarainen; on tietysti mahdollista, että kirjoittaja viittaa Baltian maiden entiseen itsenäisyyteen, jolloin tulkinta olisi ’itsenäisyyttään takaisin’. Ensiksi minulle kuitenkin tuli mieleen, että tässä on yksi ilmentymä omistusliitteen (varsinkin 1. ja 2. persoonan) yleistyvistä muodikkaista käytöstä persoonan korostamiseen.

Murteittain totunnaisessa neutraalissa puheessa saatetaan käyttää omistusmuotoja eri ehdoin (ks. Ikola 1992), mutta yleissuomalaiseen kielenkäyttöön ilmeisesti liittyy omistusmuotojen prestiisi, joka johtaa taitamattoman kielenkäyttäjän liioiteltuun, hyperkorrektiin kirjalliseen ilmaisuun.

Kun omistusliite valinnaisissa tapauksissa ilmeisesti on korostavassa tehtävässä, tuntuisi johdonmukaiselta, että useamman valinnaisen omistusliitteen käyttö lähekkäin on luonnotonta. Siksi lause *Vedin punaiset käsineeni käteeni* vaikuttaa teennäiseltä, esimerkiksi itsekeskeisen sievis-televän ihmisen puheelta; sen sijaan sekä *Vedin punaiset käsineeni kä-*

teen että *Vedin punaiset käsineet käteeni* ovat kumpikin omaan korostavaan tehtäväänsä käypiä lauseita (neutraali lause olisi *Vedin käsineet käteeni*).

Tästä näkökulmasta kiinnitti huomiota seuraava aineistoni tapaus:

Tämän tyyliuuntauksen pitkäjännitteisimpiä uranuurtajia ovat niin sanotut ”leijailijat”, he elävät päivästä toiseen *omien fantasioiden ja hallusinaatioidensa* välimaastossa (YO 1991).

Siinä liitteellisen ja liitteettömän muodon vaihtelu, ensin liitteetön, siten liitteellinen, edustaa mielestäni varsin kehittynyttä ilmaisua.

Ikola (1922, 179) kiinnittää huomiota lehtikielen poimintoonsa, jossa samassa lauseessa on sekä liitteetön että liitteellinen omistusrakenne:

Hänen auto löytyi myöhemmin läheltä hänen kotiaan.

Omasta aineistostani löytyi samanlaisia tapauksia, esim.

Kiinnostukseni Stingiä kohtaan on lisääntynyt *hänen* terveen *ajattelutavan* myötä. *Hänen* suuri *huolenaiheensa* on luonnonolojen muuttuminen ja tuhoutuminen. / — — / Samalla hän valistaa *laulusjensa* avulla ihmisiä, jotta luontoa ei tuhottaisi. / — — / *hänen konserttinsa* on täydellisyyteen pyrkivä. (YO 1991.)

Minun siivouksen kohteena oli *vaatekaappimme* (Leino: YO 1992).

Sen vähäisen aineiston valossa, joka minulla on tässä ollut käytettävänä, minusta näyttää siltä, että mikäli samassa jaksossa on sekä kongruoimattomia, liitteettömiä, että kongruoivia, liitteellisiä, omistusmuotoja, kongruoimaton asettuu alkuun tai alkupuolelle, kongruoiva sen jälkeen. Mikäli lauseessa on yksi omistusmuoto ja se on kongruoimaton, se saattaa esimerkkieni valossa asettua mihin lauseasemaan tahansa. Kuitenkin jokainen lause ja virke on osa laajempaa kontekstia, joten kongruoivien ja kongruoimattomien omistusmuotojen suhteet pitäisi tutkia laajemmassa kontekstissa.

5. Tarkastellessani kongruoivien ja kongruoimattomien omistusrakenteiden vaihtelua minulle on syntynyt sellainen vaikutelma, että muotojen vaihtelu mahdollisesti on ainakin osittain funktionaalista: se voi olla tekemisissä tematiikan, fokusoinnin ja ehkä pragmaattisen (affektiivisen) korostuksen kanssa. Saattaisi olla niinkin, että omistusmuodon ja ei-omistusmuodon vaihtelulla (*punaiset käsineet käteeni* — *punaiset käsineeni käteen*) ja kongruoivan ja kongruoimattoman omistusmuodon vaihtelussa on jotakin semanttisesti paralleelista.

Jos omistusmuotojen vaihtelulla on jonkinasteinen vakiintunut tekstuaalis-pragmaattinen funktio, jos se toisin sanoen palvelee tekstistrategiaa, minusta on vaikea uskoa, että omistusliitteiden produktiivinen

käyttö tulisi katoamaan suomen kielestä, mikä mahdollisuus on esitetty (esim. Karlsson 1975, Kangasmaa-Minn 1986, Ikola 1992, Paunonen 1992).

Kielenkäyttäjillä kyllä tulee olemaan vaikeaa. Minustakin näyttää kuten Ikolasta (1992, 193), että savolais-itäsuomalainen (varioiva) omistusmuotojen käyttöjärjestelmä valtaa alaa hämäläis-länsisuomalaiselta järjestelmältä, jonka varaan nykyinen normi on rakennettu. Mikään ei viittaa siihen, että itäsuomalaisesta järjestelmästä tulisi omistusliitteen produktiivinen käyttö katoamaan. Kongruoivat ja kongruoimattomat muodot vaihtelevat omien sisäisten sääntöjensä mukaisesti. Me vain emme tunne tuota järjestelmää, niin kuin emme pitkään aikaan tunteneet pronominvaihteluakaan (vrt. esim. *hän ~ se*).

Kuten olemme havainneet, omistusmuotojen ainakin osittain ilmeisen säännönmukaista vaihtelua, joka poikkeaa normikielen säännöistä, esiintyy myös ammattikirjoittajien teksteissä kirjoittajan joskus tiedostamattomien, joskus ehkä tietoisten norminvastaisten valintojen tuloksena. Vaatimattomat harrastelijakirjoittajat, joihin on laskettava myös valtaosa ylioppilaskokelaista, tulevat tekemään samat vapaan yleispuhekielen käytänteisiin perustuvat virheet kuin ammattikirjoittajat mutta niiden lisäksi ne virheet, jotka syntyvät tavoiteltaessa perinteistä kirjaikielen normia. Vaatimattoman harrastelijakirjoittajan tyypillinen ongelma on taipumus hyperkorrektiin omistusmuotojen käyttöön ja siitä johutuva kompastelu.

Artikkelissaan *Kielen mutaatioista* Eeva Kangasmaa-Minn (1975, 49) sanoo ylioppilaskokelaiden kielikuvien käytöstä: ”Eräissä tapauksissa sanonnan pohjana on ajatuksen oikosulku, toisissa taas innovaatio, joka on pesiytymässä kielenkäyttöön.” Sama luonnehdinta sopii tässä kirjoituksessa tarkasteltuihin itäsuomalaisiin innovaatioihin, jotka ovat tunkeutumassa yleiskieleen ja aiheuttamassa oikosulkuja, joita opettajat näkevät oppilaidensa teksteissä.

LÄHTEET

- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4. korjattu ja lisätty painos. Keuruu.
- IKOLA, OSMO 1992: Omistusliitteiden harvinaistuminen. *Yhteiskunta muuttuu — kieli muuttuu*. Toim. V. YLI-VAKKURI, M. LÄNSIMÄKI, A. NYMAN. Juva.
- KANGASMAA-MINN, EEVA: 1975: Kielen mutaatioista. *Sananjalka* 17. Turku.
- 1986: Possessiivisuffiksin apologia. *Sananjalka* 28. Turku.
- KARLSSON, FRED 1975: Suomen kielen tulevaisuus. *Sananjalka* 17. Turku.
- LEINO, PENTTI 1992: Ylioppilaslaitosten kielivirheet: Mitä ne kertovat? *Ylioppilaslaitosten 1992*. Toim. A. JULIN, K. PARKO, P. TIURANIEMI, S. VIINAMÄKI. Hämeenlinna.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: ”Ota minut sinun uniin”. Nykysuomalaisen omistusmuotojärjestelmä. *Kieli 1*. Toim. P. LEINO ja J. KALLIOKOSKI. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- NYMAN, SOLVEIG 1976: *Possessivsuffixens funktion i ljuset av deras svenska betydelsemotsvarigheter*. Pro gradu. Finska Institutionen vid Åbo Akademi.
- PAUNONEN, HEIKKI 1982: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Käsikirjoite. Muoto-opin arkisto. Helsinki.
- 1992: Kielettären koulijat. *Yhteiskunta muuttuu — kieli muuttuu*. Toim. V. YLI-VAKKURI, M. LÄNSIMÄKI, A. NYMAN. Juva.
- TARMI ULLA 1992: *Possessiivisuffiksien käyttö lounaismurteissa*. Pro gradu. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.

VALMA YLI-VAKKURI: *The future of the possessive suffix in Finnish: A tentative prognosis based on the Finnish (essay-writing) test in the matriculation examination*

The Finnish matriculation examination, taken at the end of secondary school, includes an essay-writing task as a test of Finnish language skills. The present article deals with the errors occurring in the essays with regard to the correct form and function of possessive structures according to the rules of standard Finnish. The possessive in standard Finnish takes the form of a suffix attached to the noun, expressing person and number; unlike other inflectional and derivational suffixes, it is attached to the strong rather than the weak form of the stem, i.e. it does not induce consonant gradation. This suffix may co-occur with separate possessive pronouns in NP-initial position as in most Indo-European languages, or it may occur independently.

The texts contain two main error types: 1) the expression lacks a possessive suffix demanded by the rules, e.g. (*itsestään*) *antamalla (kuvalla)* instead of *antamallaan*, or 2) the possessive suffix is used incorrectly. Incorrect usage can be classified into the following types: a) the suffix may be attached to the wrong constituent of the noun phrase, e.g. (*vanhemmistaan*) *luomiin suuruuskuvitelmiinsa* instead of *luomiinsa suuruuskuvitelmiin*, b) it may be used where inappropriate, e.g. (*yksilön itseriittoisesta*) *minuudestaan* instead of *minuudesta*, c) it may be attached to a form which already contains a possessive formation not recognized by the writer, e.g. *rotuaansa* instead of *rotuaan*, or d) it may be attached to the wrong stem, for instance the one with the weak rather than the strong grade of consonant gradation, e.g. *navansa* instead of *napansa*. Incorrect usages of the possessive suffix are here called hypercorrect.

Hypercorrect usage of the possessive suffix is typical of novice writers. Cases where the suffix is incorrectly absent, on the other hand, are found in the work even of professional writers. Such cases usually involve the so-called agentive structure or a structure containing a deverbal nominalization as a modifier. The other main type consists of postposed particles in a NP containing a personal pronoun in the genitive, which in standard Finnish demand the possessive suffix (e.g. *hänen mukaan, meidän mielestä* instead of *hänen mukaansa, meidän mielestämme*).

The texts also show fluctuation between suffixed (bound) and non-suffixed (free) possessive forms within the same sentence or stretch of text: e.g. *Hänen auto löytyi myöhemmin läheltä hänen kotiaan*. In such cases, the non-suffixed forms tend to occur at or near the beginning. It can cautiously be suggested that the choice of bound vs. free expression of the possessive serves as a text-strategic device. The writer therefore does not necessarily consider it likely that Finnish is moving towards a similar non-suffixed form of the possessive as that found in Estonian, although such a tendency has been suggested at various times during the last twenty years.

One conclusion which can be drawn, on the other hand, is that standard Finnish is moving towards the form of the possessive characteristic of the eastern dialects. The present standard represents the Häme group of dialects. Modern written Finnish reflects the conflict between the two forms. Here the writer's conclusions are based on the work of Ikola (1992) and Nuolijärvi (1986).